

Año LXXVII. urtea

264 · 2016



# Príncipe de Viana

Joxemiel Bidador  
(1970-2010)

SEPARATA

---

**Alexander Tapia Perurena.**  
**21 olerki aurkitu berriak**

Joxemiel BIDADOR

---

# Sumario / Aurkibidea

## Príncipe de Viana

Año LXXVII · nº 264 · enero-abril 2016

LXXVII. urtea · 264. zk. · 2016ko urtarrila-apirila

## JOXEMIEL BIDADOR (1970-2010)

### Aurkezpena / Presentación

Idoia Sara 7

---

### Euskararen eta euskal literaturaren historia Nafarroan

#### La historia del euskera y la literatura vasca en Navarra

Euskal formulakuntzaren hurbiltze baterako 17

---

Irudimenaren klasikoak euskal literaturan. Eliz idazleek irudimena erabiltzen: antologia txikia 85

---

Biktoriano Huiziri buruzko berri laburra (1860-1938) 97

---

On Kixote Nafarroan 107

---

Idazlearen aita 113

---

Aitatxorengandik jarrera literarioaz ikasten 123

---

Alexander Tapia Perurena, Iruñeko olerkaria. Bere lanaren azterketa estilistikoa 131

---

Alexander Tapia Perurena. 21 olerki aurkitu berriak 147

---

*Kattalin Umezurtza* antzerki lana 177

---

Jose Agerrereren olerkigintza osatzen (I) 199

---

Jose Agerrereren olerkigintza osatzen (eta II) 239

---

Euskararen memoria Nafarroan 36ko gerran: Larrekoren *Gerla urte gezur urte* 279

---

Gerraurreko euskalgintza nafarraren afera dokumentala: erantzun garbi gabeko galdera zenbait 293

---

Prólogo a *Capítulos de la historia del euskera* 303

---

Prólogo a *Toponimia navarra* 309

---

# Sumario / Aurkibidea

<b>Kazetaritzaren historia Nafarroan / La historia del periodismo en Navarra</b>	
<u>Pablo Fermin Irigarai <i>Larreko</i>: Nafarroako euskal kazetaritzaren aitagoia</u>	315
<u>Nafarroako euskal idazle handi bat: Manezaundi</u>	341
<u>El euskara en los medios de comunicación navarros durante el siglo XX: incidencia de la ley del vascuence en la información</u>	353
<b>Erriberako euskalaritzaren historia / La historia de la vascoología de la Ribera</b>	
<u>Ribera de Navarra y euskara, siglo XX. Historia de un encuentro insoslayable</u>	367
<u>Los académicos de la Ribera: Peralta, Iribarren y Garde</u>	405
<u>Obra histórico-literaria de Juan Pascual Esteban Chavarría</u>	429
<u>Obra histórico-literaria de José Joaquín Montoro Sagasti</u>	453
<u>Eusebio López: impresor y vascófilo lodosano</u>	459
<u>Joxemiel Bidador González: bibliografía</u>	473
<b>LOS TRABAJOS Y LOS DÍAS DEL AÑO 2015 / 2015eko LANAK ETA EGUNAK</b>	
<u>Tesis doctorales sobre temática navarra de ciencias humanas, sociales y jurídicas</u>	479
<u>Congresos, jornadas, seminarios y proyectos de investigación de historiadores e historiadoras de la Universidad Pública de Navarra</u>	
<u>Zuriñe Sainz Pascual</u>	489
<u>Congresos, jornadas y seminarios de la Universidad de Navarra sobre ciencias humanas y sociales</u>	
<u>Fina Trèmols i Garanger</u>	495
<u>Producción literaria de autores y autoras navarras</u>	
<u>Mikel Zuza Viniegra</u>	503
<u>Nafar literaturaren uzta</u>	
<u>Ángel Erro Jiménez</u>	507
<u>El pintor Miguel Echauri</u>	
<u>Emilio Quintanilla Martínez</u>	511
<u>Imaginación y talento frente a los recortes. Las artes escénicas en Navarra</u>	
<u>Alicia Ezker Calvo</u>	521
<u>Mucho que contar, mucho por andar</u>	
<u>Marta Artica Zurano</u>	539
<u>Etnografía, folclore y cultura tradicional</u>	
<u>David Mariezkurrena Iturmendi</u>	547
<u>Turismo y actividades culturales en Navarra</u>	
<u>Ainhoa Aguirre Lasa</u>	553
<u>Currículums</u>	561
<u>Analytic Summary</u>	565
<u>Normas para la presentación de originales / Idazlanak aurkezteko arauak</u>	571

# Alexander Tapia Perurena. 21 olerki aurkitu berriak\*

Joxemiel BIDADOR (apailatuta)

## POEMA BERRIEN AURKEZPENA

Balio dezatela hitz lakar hauek ondoan datozen Tapiaren olerkiak hala edo nola aurkezteko. Oraingoan ekartzen ditugunak 21 poema dira, lehenbizikoa 1922an argitara emanikoa eta azkenak orain arte agertu gabekoak, hau da, Iruñeko olerkariaren ekoizpen garai guztietako adibideak, Tapiak garai literario ezberdinak izan zituela sobera esatea badateke ere. Zergatik ez ziren lan hauek 1999an egindako bilduman atera? Bistan denez geureganaturik gabe genituelako. Oso aipatua da XX. mendearen lehenbiziko erdialdean idazten zuten euskal idazleek ezizenak erabiltzeko zuten joera, eta neurri handi batean horixe izan da arrazoa bere momentuan oharkabean pasatzeko. Bada, Olerki Egunetarako Alexander Tapiak aurkeztu zituen lan guztiak bere izen osoz agertu baziren ere, orduko prentsa jeltzalean agerturiko gehienak ez baitziren horrela sinatu, aski argia den Iruña'tar Alexander batez baizik.

Zailagoa izan da P'tar A. akronimoaz sinatutakoekin topo egitea, baina azkenean, horren zaila ere ez zen gertatu, poemak behin ikusitakoan. Horregatik badakigu Tapiaren olerkitegiak hirurogei lan inguru biltzen dituela, hau da, 1999ko bilduman agertu ziren 23ak, oriango honetako 21ak, eta oraino hemerroteketan hirugarren emaldia osatzeko zain dauden beste 17 bat edo. Neure ustez gehiago izanen ziren Tapiak utzitako lanak, tartean askotxo argitaragabeak, baina azken hauetatik hemen dakartzagunak baizik ez zaizkigu iritsi, eta ia ezinezkoa izanen da beste ezerrik topatzea. Prentsa idatziari dagokionean, antzeko zerbait gertatzen zaigu, eta askotxo dira Tapiak hitz lauz izkiriatu zituen kolaborazioak, 40 inguru, ia guztiak jada aipatu P'tar A. akronimopean ere.

\* *Alexander Tapia Perurena, Iruñeko olerkaria, 50 urte, 185-229.*

Hona ekarri ditugunen artean badira Josetxo Azkonak jardunaldi hauetan irakurri zituen batzuk. Zaila da irakurraldi bat papereratzea, testuak bai, bistan dena, baina ez ekintza bera ere, ez bada grabazio baten bitartez, eta poeta iruñar honek beste poeta iruñar haren lanak irakurritakoan utzi zigun emozioaren oroitzapena guztiz gal ez dadin, bihoa hemen gure esker ona eta txaloa, izan ere, Azkonaren irakurraldia Tapiaren lana gehiago balioesteko tresna aparta izan baitzen, Tapiak bere poemei ematen zien erritmoari eta musikalitateari erreparatzeko modurik eraginkorrena alegia.

## ALEXANDER TAPIA PERURENAREN OLERKI AURKITU BERRIAK

### Argitaratuak

1922

«Usotxu bakuna», *Euzkadi*, 1922, 3048 zbk., 1 or.; *Argia*, 1930-II-16, 1 or.  
«Emadan iria», *Euzkadi*, 1922, 3108 zbk., 1 or.

1924

«Usotxua», *Argia*, 1924-I-27, 1 or.  
«Itxedondako artzaia», *Argia*, 1924-III-2, 1 or.

1930

«Geldi arren!», *Argia*, 1930-II-23, 1 or.  
«Gizonaren biotza», *Argia*, 1930-VI-1, 1 or.

1931

«Orain da ordua», *Amayur*, 1931-VI-27, 4 or.  
«Anaitasuna», *Amayur*, 1931-VII-18, 3 or.  
«Sabini», *Amayur*, 1931-XI-28, 7 or.

1932

«Leitzako emakume abertzale batzakoei», *La Voz de Navarra*, 1932-VI-5, 1 or.  
«Amaiur», *Amayur*, 1932-VI-13, 4 or.

1933

«Noiz ote?», *Amayur*, 1933-XI-3, 3 or.

1934

«Aunitz urtez», *Amayur*, 1934-V-4, 5 or.

### Argitaragabeak

«Gau-ona nere errian».  
«Erregingaia minez».  
«Txakur txiki bat gorri ta beltz bai nuan».  
«Urrikal akio urtzi».  
«Oi aberri ederra».  
«Lenengo iñara».  
«Esadazu ama maite».  
«Masail zurbil-batidun».

USOTXU BAKUNA<sup>1</sup>

I.- Eguzkia zilar  
 Itzalak zetozen;  
 Legunki, gentzaitu<sup>2</sup>  
 Zurbilen gaua.  
 Maitasun eresik  
 Gozaro abesten,  
 Iturrirontz dua  
 Neska liraña.

Oi, lili mardula,  
 Zure maite-egarri  
 Orrek, negar-eraziko ditzu sarri.

II.- Aztore motz baten  
 Itz goxo-legunak  
 Usotxu bakunak  
 Zitun siñetsi...  
 Ene, amaika aldiz  
 Mamurru likitsak  
 Liliak zikintzen  
 Ditugu ikusi.

Oi, lili mardula,  
 Zure maite-egarri  
 Orrek, negar-eraziko ditzu sarri.

III.- Urtea igaro da,  
 Aztore ankerra  
 Ayendu zan egaz,  
 Nork daki nora?  
 Ilundu da mendia,  
 Ilun dago ibarra  
 Neskatil biotza  
 Bezin iluna.

A, lili gaxoa,  
 Negar, negar larri!  
 Zertan gelditu dan zure maite-egarri?

1 *Euzkadi*, 1922, 3048 zbk., 1 or.; *Argia*, 1930-II-16, 1 or.

2 Paketsu.

EMADAN IRIA<sup>3</sup>

Neskatilik ederrena  
Mattia neretzat i,  
Lilirik usaintsuena  
Ere nitzat aiz, baiki

Ikustan aldiro nere  
Biotz au bularrean  
Ene matte kuttuntxua  
Jauzika asten zakidan

Izpildun inguma ariñak  
Nik ikusi zitinat  
Lilixuen bilalderan  
Jorañez egaldaka

Bañan eztiñat ikusi  
I añako pollitik  
Ire aldean ezpaitun  
Ipiñi daitekenik

Lili eder ingumatxu<sup>4</sup>  
Neskatil ederrena  
Begira ene biotz au  
Igatik zoratua

Biotza ebatsi didan  
Nere biotz goxoa!  
Emaidan alik laisterren  
Ba, ordañez iria.

USOTXUA<sup>5</sup>

Usotxua, usotxua  
Arin-arin dijoana,  
Laister egin, laister egin  
Aize-zear egaka.  
Iparraldetik elduta  
Gure ozkarbian zagerz,  
Negu beltzaren otzatic  
Ego-aldera igeska.

3 *Euzkadi*, 1922, 3108 zbk., 1 or.

4 Tximeleta, pinpilapausa.

5 *Argia*, 1924-I-27, 1 or. Olerki honen aldaera bat zortzi urte beranduxeago agertu zen *Amayur* astekarian, 1932-X-8, 7 or.: «Usotxu urdin».

Arren, arren, usotxua,  
Etzaitez jautsi beitira;  
Arizti itzaltsu oyetan  
Erne daude eiztariak.  
Eta jautsi bezin laister,  
Burrumbada izugarrian,  
Lertuko dira batean  
Eun izkilu deungeak.

Begira lepo oyetara;  
Zenbait aldiz bereortan  
Usotxu zuri-urdinak,  
Eldurik ego aurka,  
Egaltxuak birrindurik,  
Bulartxua zilatuta,  
Betbetan erori dira  
Gogabe irabioka.

Arren, arren, usotxua,  
Etzaitez jautsi beitira,  
Arizti ta lepo oyetan  
Zure zai eriotza.  
Laister egin, laister egin,  
Usotxu urdin eder orrek,  
Beti gora, beti gora,  
Ego aldera igeska.

Amaika aldiz, usotxu urdin  
Eder ori, abiatu  
naiz liluraren ortzean  
Zorunarontz egaka.  
Bainan laister, ai, biotza  
Galenak<sup>6</sup> urratu eta  
Uso bakuna bezala  
Erori naiz lurrera.

#### ITXEDONDAKO ARTZAIA<sup>7</sup>

Itu-itun arditxoak,  
Atsekabez beteak,  
Gaxoak, bazkatzen zuten  
Napar mendi-egitan.

6 Etsipenak, jeloskortasunak sortu desengainuak.

7 *Argia*, 1924-III-2, 1 or. Iruñako gotzai berri agurgarriari (egilearen oharra).



Artzaia galdua zuten,  
Ta inguruko oyanetan,  
Otso-super<sup>8</sup>-izuaren  
Orroa entzuten zan.  
Etorri izan zan negua,  
Negu gordin-gordina,  
Mendi-aranak estaltzen  
Zitun elur zapiak.  
Eta ardi gaxo-gaxoak  
Otzaren zigor latza  
jasaten zuten: gorputzan  
ta, ene! biotzean.  
Bañan berri pozkarria,  
Azkenez, etorri zan.  
Lei-leiaz itxedondako  
Artzai maite-maitea.  
Laister etortzeko omen zan  
Ardi gaxoengana,  
Eusko menditako seme  
Zan zetorren artzaia.

Aize leguna ber-beraz  
Kurkatua<sup>9</sup> jayo zan,  
Ta arditxoan ele bera  
Erabiltzen zuena.  
Oi, ura bai poz aundia!  
Laister artzai berria  
Elduko litzake. Berak  
Ardoki epelean.

Bilduko lituke, baita,  
Arduratsu ta leiaz,  
Otso izu gosietatik  
Zaituko lituke an;

Ta arturik altzo beroan  
Esku leun maitekorraz,  
Maiteki legizkieke  
esanik itz samurrak,

Ayen ele ezti goxoaz,  
Ayen ele ber-beraz,  
Aman altzo biguñean  
Umetan ikasia.

8 Super: harroa, hanpurus; basati.

9 Kurkatua: kulunkatua.

Olako zorion aundirik  
 Etzuten aspaldi izan,  
 Etzuten jasan bearko  
 Ba, luzaragoan,

Beren aita ona ta artzaia  
 Kutunari axanpak<sup>10</sup>,  
 Elkarrri aditu ezaz,  
 Edesteko eziña.

Pozaren pozez jauzika  
 Zebiltzen arditxoak;  
 Otso superren bildurik  
 Etzanda artaldean.

Ta udaberri eldu zela  
 Zekusten, argitsua,  
 Egaleran zekarrela  
 Eguzki gotzaitzua

Eta orlegi ta liliz  
 Jantzitako belayak.  
 Ura bai poza! Arditxoak  
 Ordun bai zorundunak!

Zu zera, jauna, artalde onen zaitzera gure  
 Goiko jaun onak bialdutako artzaia.  
 Zuk, zure ulermen txit argitsuaz ta zure biotz  
 Maitale onaz, damagukezu argia.  
 Ludi gaxo onen oyan beltzetan bidegiteko  
 Berako degun argi diztikor bizia,  
 Ta gure gose –gogoetako gose-egarria–  
 Arinduteko, geren mintzoaz, alia.

Zure ardirik apaltxoena jasotzen du gaur  
 Bere abotsa ongi etorri gartsua zuri eiteko  
 Ta egin digun idegabeko euskera gatik  
 Biotz-biotzez Jaungoikoa onesteko.  
 Zure goizaitza luzagotuko alda urte askoz  
 Jaunan aintzako ta geren gogo onurako.

10 Axanpak: estuasunak, larridurak, penak.

GELDI ARREN!<sup>11</sup>

Gazte eder  
Arroa,  
Nora zoaz, gaxoa?  
Zure kopeta alaia,  
Euzki bezin argia,  
Zergatik  
Urduri  
Dago orain ta beltzuri?

Inguma  
Makala  
Argirontz duan bezala  
Jorantsu<sup>12</sup>, aspertraka,  
Zu atsegin bilaka,  
Ta atsegin  
Ostean,  
Nazka utsa biotzean!

Au tamal  
Mingotsa!  
Atsegina dan motza!  
Ene, lili igeskorrak  
Tuzien<sup>13</sup> arantz gogorrak!  
Gazte eder  
Arroa,  
Geldi, arren gaxoa!

GIZONAREN BIOTZA<sup>14</sup>

Gizonen biotz goxoa  
Beñere asetzen ez da.  
Neguko egun beltzetan,

11 *Argia*, 1930-II-23, 1 or.

12 Jorantsu: gogotsu, interesdun, desirati.

13 Tuzien, dituzuen.

14 *Argia*, 1930-VI-1, 1 or.

Gure ametsak lilitan.  
 Liliak badatozkigu,  
 Udaberriro dakartzku  
 Urrezko bere egaletan.  
 Ordun, poz gaude benetan,  
 Ondikotz, zein laister baña,  
 Galtzen duten, ai, usaña!  
 Gure ustekeri guziak  
 Orixe dira: liliak.  
 Artzen ditugu jorañez,  
 Atsedeen gerade urriñez,  
 Bañan eguna il orduko,  
 Iñartu dira betiko!

Ai, gure biotz gaxoa  
 Ziñez ez da ludikoa.

#### ORAIN DA ORDUA<sup>15</sup>

Euzkotarrak,  
 Orain da ordua!  
 Gora oro,  
 Bularra arrotua!

Azkatasuna  
 Euzki diztikorra  
 Dagerkigu  
 Ozkarbian, orra!

Euzkadiko mendietan, ortots  
 Baten antzera,  
 Anaitasun ojua dantzugu azkenez.  
 Au poz izugarria!  
 Noizpait euzkotar orok  
 Besarkatzen dute elkar, Aberri omenez.

Odolbateko gera, ele berdiña degu,  
 Izan dezagun ere gogo bat bakarra.  
 Zutik oro batean, eup,  
 Azkatasunarren!  
 Gure odola, tori, Ama! Su ta garra!

15 *Amayur*, 1931-VI-27, 4 or.

Euzkotarrak,  
Orain da ordua!  
Gora oro,  
Bularra arrotua!

Azkatasun  
Euzki diztikorra  
Dagerkigu  
Ozkarbian, orra!

#### ANAITASUNA<sup>16</sup>

Aberri  
Maitea,  
Ene biotz-lorea  
Zure ortze ilunean  
Izar bat agertu zan.  
Euzkoen  
Zoruna  
Izan da anaitasuna.

Anaiak  
Izaki  
Ta elkar joka ankerki  
Han aritu geranok  
Jeiki gera guziok  
Esaten  
Batera  
Entzun anaiak gera!

Amatxo  
Maitea  
Arren, poztu zaitea  
Zu, ziñez, berpizteko  
Gertu gaude emateko,  
Euzkadi  
Gurea  
Geren odol osoa!

16 *Amayur*, 1931-VII-18, 3 or.

SABINI<sup>17</sup>

Gure irakasle  
Sabin kutuna  
Aberriaren  
Ziñopa<sup>18</sup>:  
Nik ere nai det  
Egun onetan  
Zuri lilitxun  
Bat opa.

Ederrak dira  
Lili ezeak  
Ederrak dira,  
Egia;  
Laister, ordea,  
Iñatu-eta,  
Erortzen dira  
Lurrera.

Negar dagite  
Gure begiok  
Olako egun  
Itunan;  
Negar ta malkoak,  
Lurrindu ta arin,  
Bai-doaz, baña,  
Goi-goirantz.

Iñartzen diran  
Lilitzu ilkorrak  
Ez ditut, ez, nai  
Zuretzat.  
Beste motako  
Lili iraunkor bat  
Daskeintzut, Sabin  
Kutuna.  
Iñartzen ez dan  
Lili iraunkorra  
Aldin aundiko  
Lilia:  
Zure gogoren  
Aldez, biotzez,  
Jaunari nere  
Otoitzak.

17 *Amayur*, 1931-XI-28, 7 or.

18 Ziñopa: martiria.

Otoitza, auxe da  
Zenduen aldez  
Eskañik eder  
Onena!  
Ta emaitz ori  
Igorri nai det  
Gaur egunean  
Zugana.

LEITZAKO EMAKUME ABERTZALE BATZAKOEI<sup>19</sup>

Alde askotan igarotzean  
Bultzian<sup>20</sup> Leizan gañetik,  
Ao zabalik ari begira  
Gelditu naiz arriturik.

Bai erri txukun, bai erri eder,  
Alai ta zoragarria!  
Etxe zuriak badirudite  
Uso taldea an jautsia.

Bañan gaur etxe bakoitza zaigu  
Lorez jositako ontzia.  
Aien barrendik zerurontz doa  
Atson aratz ta ezta.

Margoz ta usañez egutz garbia  
Betetzen duten loreak,  
Zuek zerate, kabi gozatsu  
Ortako emakumeak.

Agur etxeakoandre langilei,  
Sendiko gotzon garbiak.  
Eskeñi beti aberriari  
Zuen biotzen zatiak.

Agur Leitzako neska lirañak,  
Lore-sorta artz txukuna,  
Aberri-ortze berdingabeko  
Aintza ta edertasuna.

19 *La Voz de Navarra*, 1932-VI-5, 1 or.

20 Bultzia: trena.

Zuen ezpain me gorri oitatik  
 Ixuri beti oparo  
 Geren izkuntzan ezti goxoa,  
 Txoriek bezin gozaro.

AMAIUR<sup>21</sup>

Gorald  
 Anaiak,  
 Napar zindo-zinduak!  
 Ementxe, bizkar ontan  
 Naparrarren il ziran.  
 Euzkotar  
 Epela,  
 Or dezu eredua!

Auzpeztu  
 Lur ori  
 Odol deunez da busti.  
 Askatasun-zĩnopak  
 Dira or il ziranak.  
 Euzkotar  
 Epela  
 Or dezu eredua!

A, orain,  
 Au lotsa!  
 Naparra laidotua!  
 Gora oro ta jaurti  
 Uztarri donge ori!  
 Euzkotar  
 Epela  
 Or dezu eredua!

Gorald,  
 Anaiak  
 Napar zindo-zinduak!

21 *Amayur*, 1932-VI-13, 4 or.



NOIZ OTE?<sup>22</sup>

Aren zai nagoka gau eta egunez.  
 –Badatorkidake, noizbait, gauz bedere?–  
 Dagit, nere baitan, goizean joranez<sup>23</sup>.  
 Ta itxaroren izar pizten, berriz ere.

Ta gau illunean etzaten naizela,  
 Adiaka beti, biotza mindua;  
 Itxaro izar berriz itzaltzen zaidala,  
 Diot: –Berriz ere nauk atzipetua–<sup>24</sup>.

AUNITZ URTEZ<sup>25</sup>

1. Irakasle maite ori, erkaba<sup>26</sup> agurgarria,  
 Euzko-elertin ortzeko eguzki distikorra,

Gure aberri gaxo onen abeslari goiena,  
 Biotzak sutan ain sarri yarri dizkiguzuna:

Egun ontan naiko nuke jaso nere abotsa  
 Abesti eder batean ustuz nere biotza.

Nere abots makal auxe apalegi da baña;  
 Zure iduri-aitziñean xoratzen zait mingaña

Idazkortz<sup>27</sup> ikarakorra, nere beatz artean,  
 Badabilkit une ontan dardaraz esmerean.

Nere txikertasunaren amildik so-dagitzut  
 Ta zuaitz larri-errotso bezala arkitzen zaitut.

Sustraiak barnetzen dira lur sakonetaraño,  
 Giza begirik oraindik sartu ez diranaño.

Lurpe gelgarri aietan, gure endaren zuatsa<sup>28</sup>,  
 Gure erriaren izate, ats eta gogo ilgaitza

22 *Amayur*, 1933-XI-3, 3 or. Tübingenen sinatua.

23 Jonarez: gogoz, nahikariz.

24 Atzipetu: enpainatu, gezurretan ari.

25 *Amayur*, 1934-V-4, 5 or. Kanpion irakasleari aren sortegunean (egilearen oharra).

26 Erkaba: patriarka.

27 Idazkortz: luma (idaztekoa).

28 Endaren zuatsa: arrazaren zuhaitza.

Zurupatuz, daramate, zunbil urtetsu zear,  
Adartza gaitz yoriraño, ta osto arol-mear<sup>29</sup>.

Barna, da gero edatzen utsune neurgabean.  
Orrela, irakasle, zakust nere idurimenean.

2. Ni, txepetx xume gaxoa, mendi beltzuritsuan,  
Sasirik-sasi saltoka, nabil yoran sutsuan,

Lumatxo ñabar makalak yotzen dizkidalarik  
Aize beltzak orroaka datorrela pozturik.

Gaur, ordea, nere egada gorago yoan nai du,  
Zuaitz orritsurañotu ta aren barnean sartu.

Eta abaro epel ortan, pozkor, dut billatuko  
Adartxo zibukarin bat, ta aren gain naiz yarriko

Ta gorputza lerdendurik, tink-tink atzapartxoak,  
Lepoa zut, ta lazturik eztarri-lumatxoak,

Txorrotxio bat bedere, txinta samur-goxoa  
Yaurtiko du mokotxo onek, ustuz arras gogoa.

3. Irakasle maite ori, erkaba agurgarria,  
Zorionsua litzake txepetx olerkaria

Bere abesti apal au atsegin balekizu,  
Ta eskarron-irriño bat eskeintzen badiozu.

Ertilari esku oiek, oi, balezate artu  
Ta maiteki aren luma leun ñabarrak laztandu...

4. Agur, irakasle: zure sortegun ontan, pozez  
Diotsut: zaiko al zaitu Yainkoak aunitz urtez.

29 Arol: delikatu, ahul.

GAU-ONA NERE ERRIAN<sup>30</sup>

1. Zeru beltzuri dago,  
Mendian elurra.  
Beko arru sakonan,  
Orma izugarria.  
Utsubi baserria,  
Esne bezin zuri,  
Belaian yautsia  
Elur mar dirudi.  
Ateko sagarrondo  
Zarrak, otz-ikaraz.  
Eize-zakurra usmaka  
Dabil arat-unat.

Ilunabar gorria,  
Eguna da iltzen  
Ilundiak yabetzen  
Ludi ormatuan.

Baña argi il-agin auxe  
Ez da ardurazkoa.  
Iluntze onek badu  
Oigabeko zer bait.

Iparrak irribarrez  
Ari ala... Esan  
Nezakela belaiako  
Lurrunetatik ots,  
Eres atseginek,  
Mix-mix geltsuak ala...  
Geldi igoten dirala  
Egutz zear gora.

Biotzetan sortzen da  
Alako pozorra,  
Ludia bai dirudi  
Dantza gale dala.

Ardail bizkorra dago  
Baserri barnean.  
Zer ote? Yakinmiña  
Sor zait. Sar gaitezen  
Ikus zagun zer gerta  
Gure baserrian.

30 Mirentxu Agerrek –Jose Agerreren alabak– bere aitaren paperen artean topaturiko Tapiaren olerkia.

2. Au sukalde galanta,  
 Ta au giro epela!  
 Zuaitz añako enbor  
 Lodiak garretan.  
 Bai eder-atsegina  
 Negu gau batean,  
 Aitzak arrallakatu  
 Añako otz dagola,  
 Sutondoan exeri,  
 Garren dantza ariña,  
 Lazoki ta logalez,  
 Arasan zintzilika  
 Makina bat tresna.  
 Tupiki<sup>31</sup>-burniorik  
 Eguzki bezala  
 Islatzen dira azkarki,  
 Erauzten dutela  
 Erlantz itsugarriak  
 Zoko guzitara.  
 Supazterrean daude  
 Eltzeak pul-pul, pul.  
 Bazterrago, krispin gain,  
 Txingien erdian,  
 Zartagi epur beltzak  
 Abes, zirti-zarta.  
  
 Orra, txoko batean,  
 Zurezko apal gain  
 Andre suilak<sup>32</sup> lerroan,  
 Sabel anpatuak,  
 Irtirin apainegi  
 Neskatxen antzeko.  
  
 Anbat ikasi dute  
 Ilunabarretan,  
 Neskatxak doazela  
 Arin iturrira;  
 Aunitz ikasi dute  
 Ur garden txukuna  
 Mur-mur darorkiela  
 Sabel betetzen  
 Neska-mutil daudela  
 Erauntsiz goxoki,  
 Beren maite-axanpak  
 Esaten elkarri...

31 Tupiki: Burdin-urtua.

32 Suilak: pegarrak, erradak.

Orra danbolin jauna,  
 Arro-zaratatsu!  
 Garren artean dabil  
 Biraka, pin, pan, pun!  
 Abes dezagun orain,  
 Apal-zai gaudela:  
 «Ator, ator mutillak,  
 Gaztañak yatera...»  
 Gero zurrut egin-ta  
 Egingo dantzara.

Tira mutillak, tira...  
 Apari prest dago.  
 Orra, zuku ketsua  
 Mai gainean dago.  
 Jaiari dagokion  
 Apari goxo gaur:  
 Txistor puska ederra,  
 Txingar zerra bana,  
 Bixigu ozpin salda,  
 Osterontz erreki  
 Guri eta urintsua,  
 Arto-esne ugari  
 Gozagarri, ausarkiz,  
 Luzez, betestea.  
 Gaztain ler ein aña,  
 Biotz alaigarri dan  
 Napar-ardo beltza...  
 Ta... aufa! Mutil koxkorrak!  
 Mizkerietatik<sup>33</sup>  
 Zenbat, ene gaxuok?  
 Yainkoak konta ala.

3. Apal ostean abes,  
 Dantza ta iyutika.  
 Nork edestu lezake  
 Katazka gogorra...!

4. Baña amatxi gaxoa  
 Alako batean:  
 Geldi oro, ezkilak  
 Yotzen gau erdia.

33 Mizkeriak: milikeriak, eztikeriak.

5. Ixo, ixo, orain da  
 Une argigarri.  
 Eresi samur dator  
 Zerutik gugana.  
 Aingerutxo txuriak  
 Elur, urre ta argi  
 Onela diote:  
 Jesus aurtxo sortu  
 Zaigu gau erdian,  
 Aintza goian Yaunari;  
 Ta bakea beian  
 Biotz ona daukaten  
 Gizon guziei!

#### ERREGINGAIA MINEZ<sup>34</sup>

Erregingaia minez,  
 Nork negarrerazten?  
 Argitze bezin eder,  
 Pago beste lerden,  
 Ta min ar ezegeak<sup>35</sup>  
 Biotz pozketua<sup>36</sup>  
 Jan ta zilatzen dio  
 Ankerki geldige.

Bi zaldigurdi barne  
 Andere andia  
 Zaldunei billaldean  
 Ertsi zaindua.  
 Inork al balekusa,  
 Arritzez lesake:  
 –Bai ziragarri! Ailitz  
 Napar-erregiña!–.

Buru estalki pean  
 Negarra dario,  
 Negar ixil, danetan  
 Negar mingotsena.

34 Tapiaren paperen artean agerturiko olerkia, Jose Angel Irigaraik gordea. Euskarazko aldaera inoiz argitaratu eman ez bada ere, honen itzulpena *Vida Vasca* aldizkarian atera zen 1958an (xxxv, 175 or.)

35 Ezegeak: asekaitzak.

36 Pozketua: (pozgabetua), atsekabetua, samindua.

Zinkuri<sup>37</sup> iges dagio  
 Alako batean:  
 –Ene Jainko maitea,  
 Nere nekearen  
 Andia! Ez ote da  
 Zaldun azarturik<sup>38</sup>  
 Beren erregingaia  
 Askatzeko lenbailen arin  
 Beren beso-lerrenaz  
 Ink larri ontatik?.

–Karlos, ene anaia,  
 Non ago? Agian  
 Zure etsai anker oiek  
 Illazi aute? Eiki  
 Gero ta areago  
 Ortan neok. Gaxo!

–Ta orain ulertzen dut  
 Zer zioa duten  
 Gaztelurik-gaztelu  
 Ni eramateko.  
 Ebatsi nai didate  
 Burestuna<sup>39</sup>! Ez ba,  
 Iñondik! Burestuna  
 Baño len, bizitza  
 Erauziko didate.

–Ni zenduz gero ordea,  
 Napar burestuna,  
 Nori egokioke?  
 Ene aizpari. Au  
 Bai oldozpen larria!  
 Nora naramaten  
 Badakust, beraz, ongi,  
 Ai, espe<sup>40</sup> naramate,  
 Noruntz? A, nork lesake?  
 Nere aizpa ankerraren  
 Gaztelura, ene  
 Izitze izugarria!–.

37 Zinkuni: kexa, negarra, lanturua.

38 Azarturik: ausartik.

39 Burestuna: koroa.

40 Espe: preso.

Illunbetik datoz  
 Sastakai odoltsuak  
 Zarrastatu naiez  
 Nere eztarri bakun au.  
 Ai eden<sup>41</sup> ilgarriak  
 Marraskatzen didate  
 Errainak dauneko.

–Ez, ez, at, gel, lekore!  
 Ez dut oraino il nai!  
 Urgazi<sup>42</sup> nazak, Jainko;  
 Erioz bildur nauk.  
 Ire Jetsemaniko  
 Nekean bildurrez  
 Dardaratu intzan Orrek,  
 Erruki akit. Ik  
 Aingeru bat ondoan  
 Ink artan, sorosiz–.  
 [...] <sup>43</sup>

41 Eden: pozoina.

42 Urgazi: lagundu.

43 Olerki hau Tapiak idatzi zituen azkenetakoa dugu; Irigaraik gordetzen dituen paperetan arras zatitua agertzen da eta azken bertsio garbirik ez da; hauxe dateke argitara eman ez izanaren arrazoia. Edozein modutan ere, *Vida Vasca*-n agertu zen erdarazko itzulpena gure honetan falta den puska hau osatzeko baliagarri zaigu. *Luego miró por una rendija de su carroza. Una joven pastorcilla recogiendo las ovejas. Hasta sus oídos llegaros las canciones de amor de la pastorcilla: Cuántas lindas estrellas hay en el cielo, pero ante mis ojos querida mía, no hay ninguna que pueda igualarte en hermosura. Oh Dios mío, porque no nació yo en un pobre caserío de estas abruptas montañas? Mejor que princesa quisiera ser la hija de un campesino. Entonces nadie me envidiaría, y viviría libre como esa joven pastora.*



Nintzake ura beste.  
Mendiz mendi nenbilke  
Nere maite minak  
Gogotik abesten  
Ura bezin arin,  
Eper tzango gorria  
Latz orri jostakin;  
Muno oietan barrena  
Nioake pozik.  
Lakemen<sup>44</sup>, irrits lore  
Ez aiz neretako!  
Azke bizi nai nuke  
Loturarik gabe  
Txorituen antzera  
Zeru urdinaz egan  
Adar garaienean  
Jarri ta pozarren  
Eguzki ederrari  
Bizitz obeari  
Urrindun loreai  
Abes eten gabe  
Au bizi poza! Kabi  
Izkutu batean  
Pago arro batean  
Gorderik ipiñi.  
Amets, amets, neretzat  
Lakemenik ez da  
Au bai zorigaitza  
Beti espe nago  
Orma artean itxia  
Atxiki zaindua  
Aitak gorrotatua  
Aizpak aiertua<sup>45</sup>.

44 Lakemen: atsegin.

45 Aiertua: gorrotatua.

Eguzkia zerorren  
 Ortzean emeki;  
 Zearka zegozkien  
 Izpi aulek diz-diz  
 Zegiten kaskoetan  
 Begiak itsutzen  
 Zituztela osoki.  
 Zaldunak gaintzen  
 Muno irrisua  
 Aratako aldean  
 Zuaiz kukulen gain  
 Gaztelu bat agertu  
 Zein ote? Jainko ona  
 Ageri den gaztelu  
 Ortez gaztelua.  
 Ai usotxu bakuna  
 Nora zaramaten?  
 Min atzaparretan  
 Erortzera doaz.  
 Gurdi leio estalki  
 Tartean begiratuz  
 Andereak ezautu  
 Bertan gaztelua  
 Zingurin bat itoki  
 Eskuz estali zuen  
 Musua ziola  
 Ikaraz beterik.

Galdurik naiz oraintxe,  
 Nereak egin du.  
 Ene aizpa anker orrek,  
 Burestuna nai dun?  
 Ots, ba; ez dun eukiko,  
 Ni bizi naizeno.  
 Burestuna lortzeko,  
 Bearra aiz lenago  
 Jainkok eman bizi au  
 Nigandik erauzi...  
 Ez dagioket uko  
 Ez, burestunari.  
 Aldegin zak nigandik  
 Jaun orrek neke au.  
 Ik nai ezkerordea  
 Galduko dut batera  
 Bizi ta burestuna.  
 Aldegin zak nigandik  
 Jaun orrek neke au.  
 Ez baño nere naia,  
 Baizik irea biz.

Barazkaldi<sup>46</sup> aldean,  
 Iltzen eguzkia...  
 Blankaren biotzean,  
 Poza il da betiko.  
 Andre adur gaxo ori  
 Mindu al zaitezke  
 Iltzera zaramate  
 Gizon anker oiek  
 Erregingaia begiko  
 Aitzin garaietan  
 Gure erri zorunge au  
 Notin<sup>47</sup> zenuen orrek  
 Bai zauri izugarriak  
 Zure Napar itoan  
 Aragiak laister  
 Jaki zoazenak.  
 Zoritxarrezko bezin  
 Otzan andre orrek  
 Barka itzazu gogotik  
 Etsai urriezkaiaik  
 Ta goitiko onespena  
 Arren erakarri  
 Bearrean bai dago

Zure Napar ori.  
 Zure ilkaitz izigarri  
 Gogaltzen dedala,  
 Agur dagizut, adur  
 Itseko andrea.

#### TXAKUR TXIKI BAT GORRI TA BELTZ BAI NUAN<sup>48</sup>

Txakur txiki bat gorri ta beltz bai nuan  
 Ilea luxe kixkur-kixkurtu zuan  
 Belarrik xutik, begitxuk beltza ederrak;  
 Xangoak arin, jauzikor ta xauliak

Eder iletsu, axeriaren buztana  
 Bezin arroa nere txakurtxoarena  
 Pozez beterik, jauzi ta jauzi muturra  
 Alai zuala ura bai gauz xamurra.

46 Barazkaldia: eguzki-sarrera, ilunabarra.

47 Notin: pertsona.

48 Jose Angel Irigaraiak gordetzen dituen Tapiaren paperetiko eskuizkribua.

URRIKAL AKIO URTZI<sup>49</sup>

Urrikal akio Urtzi  
Utzul bedi len bai len

Ta ire lorean ez utzi  
Etsai lerdez zikintzen.  
Ta Urtzi lagun berreukiko  
Berriz nere maitea.

Bañan itxaron! Berriro  
Piztuko da euzkia  
Urtzik, ire laguntzarekin  
Berreukiko maitea.

OI ABERRI EDERRA<sup>50</sup>

Oi aberri ederra  
Noiz arte daramakezu  
Lepoan kate gogorra  
Esku dongeak<sup>51</sup> sartu dezute  
Biotz erdian aiztoa  
Etzera il baña, jaso burua  
Ta zautu etsai gaiztoa.

LENENGO IÑARA<sup>52</sup>

Iñar<sup>53</sup> zalui ori, berriz agertu aiz  
Zeru oztiñean<sup>54</sup> egaka.  
Ta ikus bezin laister, eztarri au asi  
Zaidak atsegiñez txioka.

Ta zer ikusi duk? Zer berri dakazkik?  
Zer gerta ari bazter oietan?  
Ikusi ote duk udalen urdiña,  
Neska begi eder, jostetan?

49 Jose Angel Irigaraik gordetzen dituen Tapiaren paperetiko eskuizkribua.

50 Jose Angel Irigaraik gordetzen dituen Tapiaren paperetiko eskuizkribua.

51 Dongeak: gaiztoak, maltzurak.

52 Jose Angel Irigaraik gordetzen dituen Tapiaren paperetiko eskuizkribua.

53 Iñara: einara.

54 Oztin: urdin (zeru-urdina).

Esan, arren, emen nagokela aren zai  
 Besoak zabalik maitez laztantzeko.  
 Esan biotz oni poz ekartzearren  
 Alik laisterren etortzeko.

Gogoz dagorkiat ongi etorria,  
 Maite ta alaiaren geznari<sup>55</sup>.  
 Ta Urtzik piz dezakan ortze-zolan pake-  
 Eguzki goxo ludiari.

#### ESADAZU AMA MAITE<sup>56</sup>

Esadazu ama maite  
 Urruti artan zer da?  
 Ortze ta mendi galurra  
 Batzen diran tokia  
 Bañan aruntzago oraino  
 Ezer dago? Ama, esan.

Zerua an baldin badago  
 Zergatik arat ez juan?  
 Bizitza itun-ituna da  
 Ortze garbi gutxitan  
 Erauntsi ta aize zakarrak  
 Elurra ta ortotsketak  
 Oñaziak naigabeak.

#### MASAIL ZURBIL-BATIDUN<sup>57</sup>

Masail zurbil-batidun<sup>58</sup>  
 Bakaldun<sup>59</sup> altsu baten  
 Alabeagaz, ames  
 Egin neban bein baten;  
 Astigar orlegien  
 Azpian jartzen giñan  
 Besotik oratuta  
 Maitero laztandurik.

55 Geznari: mezulari.

56 Jose Angel Irigaraik gordetzen dituen Tapiaren paperetiko eskuizkribua.

57 Jose Angel Irigaraik gordetzen dituen Tapiaren paperetiko eskuizkribua.

58 Batia: egonarria, pazientzia, eraman.

59 Bakaldun: monarka, errupe.

–Ez dut ez maite zure  
 Aitaren bakaulkia,  
 Ta bere urrezigorra  
 Enau zoratuten be;  
 Ta ingizko<sup>60</sup> burestuna  
 Zetako euki, barriz?  
 Zeuri, lora ederroi!  
 Maite zaitut bakarrik.

–Alper-alperrik zabilz.  
 –Erantzun eustan berak–.  
 Ilobian bizi naz;  
 Gabean izan ezik  
 Ezin naz zeu ondora  
 Egunoro etorri;  
 Maite zaitudalako  
 Etorriko naz beti.

Nere oñaze  
 Andienakaz  
 Zagidaz  
 Eurez abesti  
 Politak, txiki  
 Ederrak;  
 Luma zoliak  
 Erabilirik  
 Badoaz  
 Abesti oiek  
 Maitalearuntz  
 Egazka.

Euren bidea  
 Aurkitu arren  
 Gaizoak!  
 Abesti oyek  
 Atzera datoz  
 Alaka;  
 Alaka datoz  
 Eta ez dabe  
 Esan gura  
 Bere biotzan  
 Eurak ikusi  
 Dabena.

60 Ingizko: paperezko.

Ene maitea  
Jaube<sup>61</sup> eztitsua  
Ezin det aiztu<sup>62</sup>  
Beñola  
Zure gorputza,  
Zure gogoa  
Nereak izan  
Zirala.

Zure gorputza  
Gazte liraña  
Orain ere euki  
Nai nuke,  
Gogoa baño  
Lurrean itxi,  
Nereagaz, ba,  
Aski det.

Zurekin batu  
Zurean sartu  
Gura dau nere  
Gogo onek,  
Gorputzez, gogoz  
Zugaz, betiko  
Alkartuta, bat  
Eiteko.

61 Jaube: jabe.

62 Aiztu: ahaztu.

## LABURPENA

### **Alexander Tapia Perurena. 21 olerki aurkitu berriak**

Alexander Tapia Perurena idazle iruñarraren 21 olerki argitaratu gabeak ateratzen dira. Egilearen egikera lirikoaren eta erromantikoaren isla dira.

**Gako-hitzak:** Alexander Tapia Perurena; euskal literatura; poesia; Nafarroa.

## RESUMEN

### **21 poesías inéditas de Alexander Tapia Perurena**

Se dan a conocer veintiún poemas inéditos del escritor pamplonés Alexander Tapia Perurena, reflejo del estilo lírico y romántico de su autor.

**Palabras clave:** Alexander Tapia Perurena; literatura vasca; poesía; Navarra.

## ABSTRACT

### **21 unpublished poems by Alexander Tapia Perurena**

Twenty unpublished poems by the Pamplona-born writer Alexander Tapia Perurena which reflect the author's lyrical, romantic style are presented.

**Keywords:** Alexander Tapia Perurena; Basque literature; poetry; Navarre.



